
1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

DOI:10.35774/app2020.04.005
УДК 343.412

Андрій Грубінко,

доктор історичних наук, професор, професор
кафедри теорії та історії держави і права,
директор Центру стратегічної аналітики
та міжнародних студій Західноукраїнського
національного університету
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4856-5831>

ВИЗНАЧАЛЬНІ ТРЕНДИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ РЕГІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Проаналізовано головні особливості та тенденції розвитку міграційної політики ЄС, виклики і загрози окремим країнам-членам та об'єднанню загалом від зростання міграційної хвилі до Європи. У висновку стверджується, що в сучасних умовах, коли однією з найважливіших завдань нового тисячоліття стає створення в Європі простору свободи, безпеки та правопорядку, посилення криміногенного характеру нелегальної імміграції обумовлює необхідність розробки загальної комплексної міграційної стратегії в рамках ЄС і реалізації спільних заходів.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, ЄС, регіональна безпека, нелегальна міграція, трудова міграція.

Грубінко А.

Определяющие тренды миграционной политики Европейского Союза в условиях новейших вызовов региональной безопасности: политико-правовые аспекты

Проанализированы основные особенности и тенденции развития миграционной политики ЕС, вызовы и угрозы отдельным странам-членам и объединению в целом от роста миграционной волны в Европе. В заключении утверждается, что в современных условиях, когда одной из важнейших задач нового тысячелетия становится создание в Европе пространства свободы, безопасности и правопорядка, усиление криминогенного характера нелегальной иммиграции обуславливает необходимость разработки общей комплексной миграционной стратегии в рамках ЕС и реализации совместных мероприятий.

© Андрій Грубінко, 2020

Ключевые слова: миграция, миграционная политика, ЕС, региональная безопасность, нелегальная миграция, трудовая миграция.

Hrubinko A.

Defining trends of migration policy of the European Union in the conditions of the newest inclusions in regional security: political and legal aspects

The article analyzes the main features and trends in development of the EU migration policy, challenges and threats to individual member states and the unification as a whole from the growth of the migration wave to Europe. Stretching XX and XXI migration processes have grown to unprecedented scale. The topic of migration and the problems of regulation became the reason for the political discussions within the framework of the European Union. During the last migratory crisis, which rocked around in 2015, the internal and external superinteractions between the countries of the European Union became even more promising. In the conclusion, it is argued that in modern conditions, when one of the most important tasks of the new millennium is the creation of a space of freedom, security and law and order in Europe, the strengthening of the criminogenic nature of illegal immigration necessitates the development of a common comprehensive migration strategy within the EU and the implementation of joint activities. The lack of protection from the viral problems of illegal migration has become especially evident in the course of terrorist acts, the victims of which in Europe are thousands of people. Illegal migration is more and more often seen as one of the youngsters of the expansion of international terrorism. It is important to note that everyday witness in the European regions has so deeply taken on the tradition of freedom and security, promoted by political witness, that security has become one of the most important cultural values of Europe. In the early 1990s vibrating fearful of freedom, now the Europeans are more and more likely to pass the test safely. In other words, illegal immigration is tightly intertwined in the sphere of national and special security.

Keywords: migration, migration policy, EU, regional security, illegal migration, labor migration.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світу міграційні процеси є невід'ємною частиною життя будь-якої високорозвиненої країни. Глобальна міграція населення в умовах розширення світогосподарських зв'язків займає найважливіше місце в розвитку суспільства. Все більше держав залучаються до міграційних процесів. Практично не залишилося країн, яких не торкнулися б міграційні проблеми та їхні наслідки. Інтерес до цієї теми посилюється після того, як на міжнародному рівні відчулися негативні наслідки міграції, а людство зіткнулося з необхідністю координації зусиль країн у вирішенні проблемних ситуацій, викликаних міграцією.

Протягом XX і XXI ст. міграційні процеси набули безпрецедентних масштабів. Тема міграції і проблеми її регулювання стали причиною політичних дискусій у рамках Євросоюзу. На тлі міграційної кризи, яка розпочалася у 2015 р., ще більш помітними стали внутрішні і зовнішні суперечки між країнами ЄС. Криза продемонструвала, що Європейський Союз був не підготовлений до цього, а зростання загрози європейським цінностям, що виходить від мусульманських мігрантів, може покласти край ідеалам мультикультуралізму і толерантності як основам міграційної політики ЄС.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі питаннями міграційної політики займається велика кількість науковців. Водночас не так багато ґрунтовних публікацій присвячено питанням сучасної кризи міграційної політики об'єднання з огляду на новітні виклики європейській регіональній безпеці. Міграційну політику ЄС досліджують провідні західні вчені: Дж. Вайссе, Ч. Кукатас, О. Неменский, Ф. Радтке, Ч. Тейлор, Ю. Хабермас та ін. У процесі розгляду загальних тенденцій розвитку міграції ЄС враховано напрацювання російських дослідників М. Альохіної, Н. Голованова, О. Гуліної, М. Ентіна, І. Мельникова, А. Тевдой-Бурмулі та ін. Серед українських науковців виокремлюємо М. Безушко, В. Бондарчука, М. Відякіну, Т. Дракохруст, О. Марченко, О. Міщенко, О. Пономарьової, Б. Рігерта, З. Священко.

Метою дослідження є вивчення розвитку міграційної політики ЄС в умовах новітніх викликів регіональної міграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міграційна ситуація визначається співвідношенням критеріїв, які обумовлені в'їздом у країну, перебуванням на її території і подальшим виїздом мігрантів, які здатні вплинути на ситуацію в соціальній, економічній і демографічній сфері. Політика держав Європейського Союзу в умовах сучасних міжнародних відносин спрямована: 1) на вибудовування міграційної політики, яка сприяє підвищенню рівня легальної міграції та встановлення обмежень на нелегальний в'їзд на територію країн-членів ЄС; 2) на полегшення умов в'їзду в країну ЄС для науковців і висококваліфікованих робітників; 3) на інтеграцію мігрантів, які прибувають на території держави-члена ЄС; 4) на розробку єдиного нормативно-правового регулювання міграції, інтеграції і питань етнічного різноманіття.

Всі держави-учасники ЄС мають внутрішні міграційні проблеми і намагаються знайти власні шляхи вирішення міграційних питань. Різноманітність проблем у сфері міграції країн Євросоюзу мають історичні передумови. Наприклад, для Французької Республіки найбільш проблемним питанням є «ісламізація приїжджого населення», а також його подальші зв'язки з країнами, які є колишніми колоніями [1]. Такі країни, як Іспанія, Італія, Португалія також виявляють значну стурбованість від збільшення нелегальної міграції і боротьби з її формами. Позиція ЄС полягає в тому, що немає проблем, які були б суто особистими для будь-якої держави-учасниці, тобто немає «німецьких», «англійських» або «французьких» труднощів, оскільки всі складнощі країн-учасників є загальними для всіх учасників ЄС. Тому необхідна розробка спільних методів для вирішення міграційних проблем на загальноєвропейському рівні [2].

Сучасна міграційна політика Європи виступає як єдина міграційна система, оскільки відрізняється найбільш близькими стосунками в сфері економіки, географії та культури між «центральними» країнами. Ця система передбачає різноманіття міграційних потоків, виникнення нових країн імміграції, країн «донорів» мігрантів. Одним з основних напрямів сучасної міграційної політики є створення нового вектора переміщення «Схід – Захід», який змінив вектор «Південь – Північ». У системі міграційної політики ЄС основними центрами тяжіння потоків мігрантів є країни Західної, Східної, Південної Європи [3, с. 276].

Населення ЄС до виходу Великобританії становило понад 500 млн осіб, 43 млн з яких народилися за межами країн-членів. Основним центром міграційних потоків протягом останнього століття в Європі була і залишається Німеччина, в якій за цей час осіло понад 10,1 млн мігрантів. Її населення є третім у світі (після США та Російської Федерації) за кількістю залучених мігрантів. Далі йдуть Франція (6,5 млн мігрантів), Великобританія (5,6 млн), Іспанія (4,8 млн). Доволі велику частину населення становлять вихідці з інших держав у Швейцарії (1,7 млн), Нідерландах (1,6 млн), Австрії (1,3 млн), Швеції (1,1 млн), Греції (1 млн) [1; 4].

У сучасний період у багатьох європейських країнах міграційний приріст став основним фактором зміни чисельності населення. За 1960–2005 рр. чиста міграція (у т. ч. коригування чисельності населення за даними переписів населення) забезпечила приріст населення Європи більш ніж на 21 млн осіб. З початку нового тисячоліття міграція забезпечує понад 3/4 загального приросту населення Євросоюзу. Аналіз динаміки природного приросту свідчить про те, що вона неухильно знижувалася з середини 1960-х років, скоротившись у 2003 р. до 106 тис. осіб. Потім вона знову почала зростати, досягнувши у 2008 р. 595 тис. осіб [5, с. 117]. Незважаючи на деякі коливання, тенденція зниження природного приросту стійка і довготривала. У цих умовах міграція відіграє вирішальну роль у зміні чисельності населення ЄС. Починаючи з 1990-х років минулого століття міграційний приріст став вирішальним фактором зростання населення (ЄС-28), забезпечуючи не менше половини, а в окремі роки і понад 80% загального приросту чисельності його сукупного населення. У найближчі роки роль міжнародної міграції в зміні чисельності і складу населення ЄС-27 ще більше зросте [6, с. 15].

Все більше підвищується значення міжнародного співробітництва в боротьбі із загрозами внутрішньої безпеки. Взаємодія з країнами, що не входять у ЄС і міжнародними організаціями, як частина зовнішньої політики ЄС реалізується у формі угод, які укладає ЄС, його агентства і відомства, а також держави-члени, спільних оперативних дій, обміну інформацією, освітніх програм. Відсутність довіри між партнерами у боротьбі з організованою злочинністю, розбіжності щодо економічних і політичних питань посилюють діяльність кримінальних угруповань. Нові тенденції в розвитку міграційної політики ЄС зумовило набуття чинності Лісабонського договору у 2009 р. Удосконалена процедура передбачає спільне прийняття рішень (законодавча ініціатива, яка виходить від Комісії, голосування кваліфікованою більшістю в Раді, повноправна участь Європарламенту) стає стандартною законодавчою процедурою. Для держав-учасниць ЄС коригування міграційної політики – важлива умова досягнення економічної і політичної інтеграції, сталого розвитку європейської спільноти як єдиного центру в світовому геополітичному просторі [7, с. 29].

Координація питань розробки інструментів управління міграційними потоками та узгодженості політик країн, що входять у ЄС, є важливою складовою функціонування європейського інтеграційного простору. В рамках співпраці держав Євросоюзу в цій сфері створюються інституційні та фінансові механізми для здійснення спільних заходів щодо реалізації міграційної політики. Створені чотири фонди: Фонд зовнішніх кордонів (1,8 млрд євро в 2007–2013 рр.), що підтримує проекти Фронтекс і співпрацю з візових питань; Європейський фонд інтеграції (825 млн євро), що забезпечує сприяння проектам, спрямованим на інтеграцію мігрантів в європейське суспільство [4, с. 14]. У частині працевлаштування мігрантів фонд взаємодіє зі значно більшим Європейським соціальним фондом, фінансовою організацією ЄС, створеною для

фінансування заходів щодо забезпечення зайнятості і свободи переміщення робочої сили в країнах ЄС (75 млрд євро); Фонд висилки (676 млн євро), який повинен сприяти реінтеграції осіб, які висилаються з ЄС в економічне життя їхніх країн і підвищувати інформованість населення бідних регіонів світу про ризики, пов'язані з нелегальною міграцією. Нарешті Європейський фонд біженців (630 млн євро) допомагає країнам-членам забезпечити прийнятні умови розміщення біженців, налагодити процедуру розгляду заявок про надання притулку й організувати навчання біженців (у т. ч. вивчення мови країни перебування) [8, с. 38].

Уряди країн Європейського Союзу повинні скоординувати зусилля щодо таких аспектів: удосконалити не тільки вторинну правову базу в сфері міграційної політики, а й створити первинну; розробити загальну політику з надання притулку, гармонізувати національні законодавства в цьому питанні; доповнити законодавчу базу щодо протидії незаконній міграції і контролювати виконання вже наявних нормативних актів; створити законодавчу базу з питань міждержавного кадрового обміну в рамках ЄС, тому що єдиний європейський ринок передбачає вільну циркуляцію робочої сили.

Водночас варто пам'ятати, що політика держав полягає в тому, щоб насамперед захистити національні інтереси. Необхідно зберегти свободу пересування для європейців, але при цьому зробити так, щоб громадяни європейських країн-акцепторів знали, що у важкій ситуації їхня безпека буде гарантована, незважаючи на свободу пересування та відкриті кордони.

Загальна міграційна ситуація в Європі, яка характеризується зміною національного, етнічного, релігійного складу іммігрантів, різко загострилася у зв'язку з масовим припливом мігрантів-мусульман. Іммігранти принесли з собою не тільки свою мову і звичаї, а й релігію, переважно іслам. Мусульманська конфесія зайняла міцні позиції в Європі, вийшовши на друге місце як у католицьких, так і в протестантських країнах. Це викликало загострення соціальних та етнополітичних відносин між корінним населенням та іммігрантами, сприяло посиленню антиміграційних настроїв у суспільстві і призвело до масових виступів проти проведеної міграційної політики. Важливо зазначити, що ультраправі сили багатьох європейських країн, граючи саме на проблемі імміграції, змогли досягти протягом останнього часу значних політичних успіхів (наприклад, в Австрії, Данії, Франції), створивши певну загрозу позиціям правлячих партій. Це змушує уряди західноєвропейських держав, які реально усвідомлюють необхідність збалансованого, діяти в руслі розробки комплексного та багатостороннього підходу до управління міграційними процесами з урахуванням всіх факторів, що породжують нелегальну імміграцію, більш активно шукати нові шляхи вирішення проблем.

Економічні потрясіння першого десятиліття XXI ст. привели до переоцінки наслідків впливу кризи на трудових мігрантів, які є важливим елементом ринку праці. Причини нелегальної міграції охоплюють безліч аспектів, у т. ч. політичні (найчастіше пов'язані з недотриманням прав людини, різними формами дискримінації), військові тощо. Основна причина, звичайно ж, економічна. Вона виражається в поглибленні прірви між розвиненими державами і країнами, що розвиваються, у головних соціально-економічних показниках. Насамперед причиною від'їзду мігрантів зі своїх країн є відсутність роботи. За напрямками незаконної міграції можна чітко простежити загальну характерну тенденцію для цього явища: нелегали переміщуються з країн третього світу в економічно розвинені держави. Це відбувається через кризу в економіці, безробіття, зубожіння населення в країнах-донорах.

У доповіді ОЕСР (Організація економічного співробітництва і розвитку) про міграцію 2008 р. зазначалося, що незважаючи на кризу, розвинені країни боротися за приплив висококваліфікованих мігрантів. Водночас зберігається потреба в імпорті малокваліфікованої робочої сили, як це було під час азійської фінансової кризи в кінці 1990-х рр. Однак в умовах економічних негараздів на перший план виходить необхідність планування, регулювання і контролю над процесом внутрішньої і зовнішньої міграції робочої сили. У 2008 р. про посилення міграційних правил для іноземних робітників оголосила Англія. У Чехії, де частка іноземних мігрантів невелика, був розроблений план примусового виселення з країни мігрантів, насамперед з В'єтнаму і Монголії [9, с. 71].

Узагальнені дані щодо скорочення трудових мігрантів у країнах ЄС відсутні, тому масштаби звільнення іноземних робітників оцінити складно. Економічна криза поставила на порядок денний проблему впливу міграції на рівень безробіття і зарплати. Зростання безробіття змусило ряд європейських країн посилити умови в'їзду, особливо для трудових мігрантів другого рівня кваліфікації, і допускати їх тільки в ті галузі, де простежується дефіцит кадрів і немає конкуренції з боку корінного населення. Більш суворі обмеження, які ввела Італія щодо припливу в країну будівельних і промислових робітників, сезонних

працівників, а також осіб, які претендують на вакансії в сфері туризму, оскільки ці галузі найбільш сильно торкнулася криза [4].

Зниження виробництва і закриття підприємств в умовах кризи загострюють конкуренцію серед претендентів. В умовах кризи трудові мігранти будуть змушені погоджуватися на нижчу зарплату і гірші умови праці для збереження роботи. Перекази на батьківщину скоротяться, а вони часто перевищують загальні обсяги іноземної допомоги країнам, що розвиваються. Це призведе до довгострокових наслідків для економіки країн, які відправляють мігрантів, і до збільшення кількості осіб, які живуть за межею бідності, від 5 до 20%. Однак у разі різкого скорочення припливу легальних мігрантів існує реальна небезпека посилення нелегальної міграції з усіма наслідками, у т. ч. зростання злочинності та соціальної напруги.

Основним видом міграції до ЄС є трудова міграція. Водночас, будучи найважливішим каналом припливу іноземців у країни Західної Європи, вона має легальний і нелегальний характер: 1) перша здійснюється на підставі національного законодавства країни в'їзду і регулюється національними пріоритетами та інтересами місцевого ринку праці; 2) друга означає, що наявні різні порушення правил в'їзду (зокрема, нелегальний перехід державного кордону; перетин пунктів пропуску через державний кордон за частково або повністю підробленими документами), реєстрації, проживання (наприклад, порушення термінів дозволеного перебування) і працевлаштування (зокрема, зайняття забороненими видами праці) іноземних громадян і осіб без громадянства [8, с. 41].

Економічні мігранти в ЄС – це переважно вихідці з Алжиру, Марокко, Тунісу, Китаю, Іраку, Ірану, Туреччини, Пакистану, Індії, деяких країн Латинської Америки. Мігранти все більше впливають на ринки праці країн Євросоюзу. В'їзд трудових мігрантів у країни ЄС здійснюється на основі їхнього законодавства. Наочним прикладом цього стали Данія, Фінляндія, Франція, Греція, Люксембург, Португалія і Великобританія, що регулюють допуск громадян третіх країн з метою оплачуваної роботи найчастіше на основі закону про імміграцію. Прийом трудових мігрантів, наприклад з метою оплачуваної роботи, також регулюється на основі різних принципів, схем і механізмів. Найважливішим документом трудового мігранта є вид на проживання. У країнах ЄС існують різні види цього документа. Наприклад, Данія, Ірландія, Люксембург і Великобританія видають тільки один його тип. Всі інші країни – два і більше типів, у т. ч. тимчасовий і постійний вид на проживання. Отримання постійної посвідки на проживання пов'язують з певним терміном легального перебування іноземців. Наприклад, у Фінляндії він становить 2 роки, в Греції – 5. Суттєво відрізняються процедури видачі посвідки на тимчасове проживання, дозволу на працевлаштування, а також категорії іноземців, яким не потрібен дозвіл на працевлаштування [2].

Міграційна політика країн Євросоюзу, намагаючись реагувати на запити ринку праці, застосовує різні схеми, але загалом вона є обмежувальною. В останні роки перевага надається фахівцям у сферах медицини, інформаційних технологій і деяких інших. Щодо некваліфікованої праці, то багатьом мігрантам легальний в'їзд закритий, оскільки вони не володіють кваліфікацією, яка необхідна для більшості країн, що приймають. Однак країни Євросоюзу змушені приймати некваліфікованих мігрантів (сезонні робочі в сільському господарстві, різноробочі на транспорті, в будівництві, промисловості, домогосподарки, рознощики, прибиральники в ін.). ЄС також підтримує країни-експортери мігрантів. Для стимулювання співпраці цих країн у боротьбі проти нелегальної імміграції Євросоюз надає їм можливість легальної імміграції для роботи і навчання в країнах ЄС. Буде також заохочуватися добровільне повернення нелегальних іммігрантів на батьківщину, а також забезпечені умови для інвестування заробітку легальних мігрантів у країнах ЄС в економіку їхніх рідних держав.

Після того, як у 2004 р. ЄС поповнився десятьма новими членами зі Східної Європи, повністю кордон для трудових мігрантів з цих країн відкрили тільки Ірландія, Великобританія і Швеція. В інших країнах були або введені квоти, або в'їзд трудовим мігрантам був заборонений повністю. Втім, з часом деякі країни лібералізували своє законодавство. Кордон для робітників зі Східної Європи вже відкрили Греція, Італія, Португалія, Іспанія, Фінляндія, а про готовність зробити це заявили Бельгія, Данія, Франція, Люксембург і Голландія. Австрія і Німеччина навпаки оголосили, що зберігають тимчасові обмеження для мігрантів з нових країн-членів ЄС. Крім цього, держави-члени будуть щорічно встановлювати квоти на видачу «блакитних карт» [1].

Саме для запобігання зростанню нелегальної імміграції в ЄС мають бути створені необхідні важелі у вигляді відповідних документів, що допускають на роботу громадян третіх країн на законних підставах, проте обмежують терміни і сфери їхньої зайнятості. На сьогодні існує 27 різних візових режимів у кожній державі-члені, а в разі спрощення процедури «відчинених дверей» для законного в'їзду на територію ЄС відсоток нелегалів скоротиться.

Не залишився без уваги і такий спосіб проникнення в Євросоюз, як укладання фіктивних шлюбів. У листопаді 2008 р. Рада ЄС дійшла згоди щодо посилення заходів з протидії фіктивних шлюбів між громадянами держав-членів ЄС і особами з країн, які в Євросоюз не входять. Удосконалення охорони зовнішніх кордонів Євросоюзу завжди розглядалося як один з методів протидії нелегальній імміграції. У червні 2005 р. у Варшаві почало працювати нове Агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів Фронтекс (FRONTEX). Держави-члени, розташовані по периметру зовнішнього кордону ЄС, також покладають великі надії на Агентство. Однак у забезпеченні прикордонної безпеки головну роль відіграють національні прикордонні служби. Аналіз основних напрямів політики ЄС (охорона кордону ЄС, висилка нелегалів, кримінальне переслідування торговців людьми і підприємців, що використовують рабську працю, заходи проти фіктивних шлюбів, інформаційний обмін та візова політика, захист прав жертв торговців, особливо дітей) виявляє комплексний підхід ЄС до феномена нелегальної імміграції.

В останні роки в ЄС багато зусиль докладено для переслідування не так жертв трафіку, як його організаторів і тих, хто використовує працю іммігрантів незаконно. Крім того, проблему нелегальної імміграції неможливо вирішити поза загальним розвитком імміграційної політики, простору свободи, безпеки і правосуддя загалом. Створення загальних, хоча і мінімальних стандартів, правил і процедур у рамках простору, взаємне визнання судових рішень, гармонізація основ кримінального законодавства держав-членів – усі ці заходи безпосередньо сприяють зміцненню такого важливого напрямку, як протидія нелегальній імміграції.

Поряд з традиційними способами проникнення північноафриканських нелегалів до Європи, доволі часто використовуються більш витончені шляхи. Одна з причин збільшення масштабів незаконного переміщення людей криється в широкому використанні Інтернету для реклами працевлаштування на Заході. Доволі поширеним шляхом в'їзду в європейські країни все ще є фіктивний шлюб з громадянами країни імміграції. Однак в останні роки зростає кількість іноземців, які використовують неофіційні канали перетину кордонів без документів або з підробленими документами, отримати які їм допомагають організації, що спеціалізуються на подібних послугах [1].

Специфічною рисою сучасної міграції є збільшення частки жінок (до 47,5%) і дітей в міграційному потоці. Доволі поширеним явищем є незаконне переміщення жінок, дівчат і дітей з метою сексуальної експлуатації.

Нелегальна імміграція зумовлює соціально-економічні наслідки для Європи. Нелегальні іммігранти, які зазвичай готові працювати на будь-яких умовах, соціальні гарантії в європейських країнах (мінімальний рівень заробітної плати, максимальна тривалість робочого дня), а також вимагають величезних фінансових витрат на прикордонний контроль, створення таборів біженців, на соціальні та медичні послуги, утримання під вартою, депортацію. Засилля нелегальних іммігрантів є викликом безпеки. Загрози безпеці, які можуть бути як реальними, так і потенційними, виникають на різних рівнях. Йдеться, з одного боку, про безпеку приймаючих держав, охоплених міграційними потоками, а з іншого – про безпеку людей, які перебувають під впливом цих потоків. Найважливішими складовими безпеки є такі: 1) особиста або індивідуальна безпека, тобто фізична безпека в широкому сенсі слова, захищеність від несприятливих впливів; 2) соціальна безпека і насамперед збереження гідного соціального статусу та системи гарантій і благ, накопичених соціокультурним середовищем, 3) економічна безпека, яка стосується, перш за все, зайнятості. На сьогодні особливу загрозу країні перебування нелегальна імміграція становить щодо санітарно-епідеміологічної ситуації. Крім того, нелегали, не маючи стабільної зайнятості та бажання повертатись у гірші умови, поповнюють групи ізгоїв суспільства, які стають джерелом злочинності і тероризму. Як відомо, коли чисельність іммігрантів досягає певної критичної маси, вони вже не намагаються асимілюватися і засвоїти новий спосіб життя і мову, а створюють закриті зони проживання, прагнучи зберегти свою ідентичність, національні традиції, релігію, культуру. У багатьох країнах Європи утворилися національні анклавні іммігрантів, інтереси яких часто суперечать законам і традиціям країни-перебування і створюють соціально-політичний дисбаланс.

Нелегальна імміграція створює реальні і потенційні загрози практично для будь-якого аспекту безпеки суспільства, що приймає, викликаючи деформацію його соціальної, демографічної, територіальної структури, загострення конкуренції на місцевих ринках праці та житла, освіти цілих секторів зайнятості, які чинять спротив законодавчому регулюванню, зіткнення етнічних і етнографічних стереотипів та норм поведінки, соціальну та культурну маргіналізацію і криміналізацію суспільства, виникнення вогнищ соціальної напруги, зростання ксенофобії і екстремізму. Нелегальна міграція все частіше розглядається як один з можливих шляхів поширення міжнародного тероризму.

Країни, в яких спостерігається найбільш високий наплив нелегальних мігрантів (Іспанія, Великобританія, Італія), наполягали на запровадженні жорсткіших економічних санкцій щодо держав, які не перешкоджають незаконному виїзду своїх громадян у Європу. Було запропоновано налагодити надання економічної допомоги країнам, що розвиваються, залежно від ефективності заходів щодо стримування нелегальної міграції. Інші країни (Франція, Швеція та Люксембург) наполягали на використанні насамперед регулювальних, а не заборонних заходів [4].

Основними напрямками боротьби Євросоюзу з нелегальною міграцією є такі: 1) введення більш суворих законодавчих актів і правових норм, що регулюють в'їзд та перебування мігрантів, у т. ч. уніфікацію стандартів візових документів і строків отримання статусу біженця (багато європейських країн, прагнучи зменшити незаконний наплив іммігрантів у країну, в т. ч. біженців, удосконалили свої закони, які регулюють отримання офіційного статусу (найбільш значні зміни відбулися в Німеччині); 2) посилення контролю за спільними кордонами, проведення спільних операцій уздовж кордонів, створення загальної консульської системи і єдиної прикордонної служби, що дало можливість охороняти контрольні пункти на автомагістралях, в аеропортах, на морських і залізничних вокзалах.

Для спрощення контролю за перебуванням та переміщенням іноземців планується вже найближчим часом створити загальний банк в'їзних віз і підготувати списки країн, громадяни яких повинні мати візи для в'їзду на територію Євросоюзу або зможуть користуватися безвізовим режимом пересування. Програма формування загальної політики в сфері управління кордонами держав ЄС також охоплює розробку законодавства про порядок перетину зовнішніх кордонів і підготовку практичних рекомендацій для прикордонних служб. Новий план боротьби з нелегальною міграцією передбачає створення спільних поліцейських сил берегового патрулювання, які повинні більш ефективно охороняти берегові межі таких країн, як Італія та Іспанія. Все більше уваги потрібно приділяти зміцненню кордонів у гірських і лісових районах. Між деякими країнами ЄС частково навіть відновлюються внутрішні кордони.

Загалом державам ЄС вдалося знайти компромісний план проведення єдиного курсу на протидію нелегальній імміграції, який охоплює заходи щодо виявлення і припинення проникнення нелегальних мігрантів, у т. ч. транзитним шляхом. Заключний документ, який отримав назву «Севільська декларація», спрямований на обмеження потоку нелегальних мігрантів. Передбачається посилення заходів проти міжнародних злочинних груп, що займаються контрабандою і незаконним перевезенням людей в Європу, а також можливість чинення тиску на країни, які не співпрацюють у вирішенні проблеми припинення потоку нелегальних іммігрантів і повернення своїх громадян на батьківщину (наприклад, Марокко, Туреччина, Албанія) [9].

Географія походження вимушених мігрантів в Європі доволі обширна і охоплює чотири континенти, на яких відбувалися або тривають досі етнічні конфлікти, громадянські війни, військові дії, терористичні акції і великі стихійні лиха. Часто перед такими біженцями, що рятують своє життя і життя членів своїх сімей від переслідування або збройних конфліктів, закриваються всі двері. Їх приймають за нелегальних мігрантів. До них не застосовуються норми Конвенції ООН про захист прав біженців. Це означає, що людину позбавляють права на притулок. Особлива увага приділяється питанню захисту потенційних біженців у той час, коли вони знаходяться в морі. Переважно біженці з Африки добираються до Європи морським шляхом, часто користуються послугами злочинців (торговців людьми) [9]. Саме нелегальна міграція живить тіньовий сектор економіки, провокує загострення в суспільстві конфліктів на етнічному ґрунті, несе загрозу погіршення криміногенної та епідеміологічної ситуації і є живильним середовищем для ксенофобії та радикального націоналізму, а транзитна нелегальна міграція через країни Північної Африки в ЄС перетворилася в одну з найбільш прибуткових статей світового кримінального бізнесу.

Висновки. Отже, в сучасних умовах, коли одним з найважливіших завдань нового тисячоліття стає створення в Європі простору свободи, безпеки та правопорядку, посилення криміногенного характеру нелегальної імміграції обумовлює необхідність розробки загальної політики в рамках ЄС, і прийняття спільних заходів. Небезпека зволікання у вирішенні проблем нелегальної міграції стала особливо очевидною після терористичних актів у багатьох країнах, жертвами яких у Європі були тисячі людей. Нелегальна міграція все частіше розглядається як один з можливих шляхів поширення міжнародного тероризму. Важливо зазначити, що буденна свідомість в європейських країнах так глибоко засвоїла традицію свободи і безпеки, що безпека стала однією з найголовніших культурних цінностей Європи. Якщо на початку 1990-х рр. вибір робився на користь свободи, то тепер європейці все частіше віддають перевагу безпеці. Тобто нелегальна імміграція тісно переплітається зі сферою національної і особистої безпеки.

Список використаних джерел

1. Рігерт Б., Міщенко О., Марченко О. Міграційна політика ЄС: основні невирішені питання. DW. 27.08.2015. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BC%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%94%D1%81-%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/a-18677044> (дата звернення: 15.12.2020).
2. Vaisse J. Unrest in France: Immigration, Islam and the Challenge of Integration. 2005. URL: http://www.brookings.edu/testimony/2006/0112/france_vaisse.aspx (дата звернення 08.12.2020).
3. Безушко М. С. Міграційна політика ЄС: виникнення та проблеми сьогодення. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. № 1. С. 276–278.
4. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України. Київ: НІСД, 2014. 48 с.
5. Энтин М. Л. Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы. Москва: Аксиом, 2009. 304 с.
6. Відякіна М. М. Трансформація міграційної політики країн Західної Європи в умовах розширення ЄС: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.02. Київ, 2009. 21 с.
7. Бондарчук В. В. Європейська міграційна криза та стабільність ЄС. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 2 (02). С. 28–31.
8. Пономарьова О. П. Правове регулювання порядку перетинання кордонів країн шенгенської зони (не) громадянами ЄС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 35–42.
9. Священко З. Міграційна політика Європейського Союзу щодо країн Північної Африки. *Європейські історичні студії*. 2019. № 13. С. 67–83.

References

1. Rigert, B., Mishchenko, O. & Marchenko, O. (2015). Migration policy of the EU: key outstanding issues. DW. 27.08.2015. Retrieved from <https://www.dw.com/uk/%D0%BC%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%94%D1%81-%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/a-18677044> [in Ukrainian].
2. Vaisse, J. (2005). Unrest in France: Immigration, Islam and the Challenge of Integration. Retrieved from http://www.brookings.edu/testimony/2006/0112/france_vaisse.aspx [in English].
3. Bezushko, M. S. (2020). Migration policy of the EU: the origins and problems of today. *Legal electronic scientific journal*, 1, 276-278 [in Ukrainian].
4. Migration policy of the European Union: challenges and lessons for Ukraine (2014). Kyiv: NISD [in Russian].
5. Entin, M. L. (2009). *European Union Law. A new stage of evolution: 2009-2017*. Moscow: Aksyom [in Russian].
6. Vidiakina, M. M. (2009). Transformation of migration policy in Western Europe in terms of EU enlargement: author's abstract. ... cand. econ. sci. spec. 08.00.02. Kyiv [in Ukrainian].
7. Bondarchuk, V. V. (2016). European migration crisis and EU stability. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 2 (02), 28-31 [in Ukrainian].
8. Ponomarova, O. P. (2013). Legal regulation of the procedure for crossing the borders of the Schengen area by (non) EU citizens. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 1, 35-42 [in Ukrainian].
9. Sviashchenko, Z. (2019). Migration policy of the European Union towards the countries of North Africa. *European historical studies*, 13, 67-83 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.12.2020.